

A lelkiismeret lázadása

Interjú Jean Ziegler szociológussal

Valóban az éhhalálba taszítjuk-e Dél lakóit, ahogyan az ön legújabb könyvének címe állítja?

Az ENSZ táplálkozás- és mezőgazdasági szervezete nem régen állapította meg, hogy a világ mezőgazdasága tizenkét milliárd embert tudna kielégítően élelmezni, tehát a jelenlegi népességnek csaknem kétszeresét. Nincsen objektív hiány. Az éhségkatasztrófák nem sorscsapások, hanem arról van szó, hogy az a gyermek, aki most, miközben beszélgetünk, éhenhal, gyilkosság áldozata. A probléma abban áll, hogy emberek milliói a szegénységük miatt nem jutnak hozzá élelmiszerhez.

Ön újból és újból a tőzsdei spekulációkat bírálja. Ezek valóban olyan jelentősek a világ élelmezése szempontjából?

Mostanában jártam Lima egyik nyomornegyedében. Napnyugtakor az anyák sorban állnak a rizsraktár előtt. Csaknem éjfélig figyeltem az eseményeket, de egyetlen anya sem vásárolt két, vagy legalább egy kiló rizst. Csak egy papírpohárnyit vettek, mivel a rizs ára drámaian fölment. Egy tonna rizs világszerte ára az utóbbi egy évben 120 dollárról 1100 dollárra kúszott föl. A búza világszerte ára egy éven belül megduplázódott. És mindez csak azért történt, mert a spekulánsok fölserfolták az árakat. Az élelmiszerárak robbanása azt eredményezi, hogy az emberek már nem képesek megvásárolni napi ételmüket, és tönkremennek. A tőzsdei spekuláció gyilkos hatással van a legszegényebb emberekre.

Milyen mértékű a spekuláció?

Heiner Flassbeck az ENSZ világkereskedelmi szervezetének vezető közgazdásza; az ő számítása szerint a mezőgazdasági nyersanyagok tőzsdéjén cirkuláló tőke 42-szer nagyobb, mint azoknak az áruknak az értéke, amelyekkel ott kereskednek. Tehát óriási spekulációs léggömbbel van dolgunk.

Mennyiben felelősek a globális éhezésért a világszerte működő élelmiszerkonzernek?

A világkereskedelemben megjelenő élelmiszer 85%-át tíz nemzetkefeletti konzern ellenőrzi; nekik vannak szál-

lítóflottáik, megfelelő raktáraik, és ők állapítják meg az árakat. Ezek a magánvállalkozások a nyereség maximalizálására irányulnak, nem pedig arra, hogy megmentsék az éhező bangladesi vagy guatemalai gyerekeket.

Mi a felelősségük a konzernek főnökeinek, például Peter Brabeck-Lemathének, a Nestlé igazgatótanácsa elnökének?

Erősen függő helyzetben van. Ha Peter Brabeck-Lamethe, aki okos, civilizált férfi, nem növeli minden évben a legnagyobb élelmiszerkonzern tőkehozamát, akkor három hónap múltán már nem ő az elnök. Nem arról van szó, hogy jókra és rosszakra osszuk föl az embereket, hanem a strukturális erőszakról, s azt csak a demokratikus jogállam törheti meg.

Az utóbbi időben erősödik az ún. „Land Grabbing”, a kormányok vagy konzernek által kiterőszakolt földfoglalás. Egyik oka-e ez a világehezésnek?

A Világbank tájékoztatása szerint az utóbbi évben csupán Afrikában 41 millió hektár föld ment át konzernek és befektetési alapok tulajdonába. A termékeny termőföld rendkívül látványos befektetési lehetőséget jelent az említett alapok és a nagybankok részére.

Hogyan történik ez?

Vagy 99 évre szóló bérleti szerződést kötnek egészen alacsony pénzbefektetéssel, vagy egyszerűen korrupció útján. Például az ember Zürichben befizet egy bizonyos összeget a kameruni államfő számlájára, és aztán Kamerunban átírnak a nevére 50000 hektár mezőgazdasági területet. Azokat a parasztokat, akik ezeken a földeken tengetik szegényes életüket, a hadsereg elűzi Addisz Abeba, Dakar vagy Lome nyomornegyedeibe, majd helyettük Sri Lankáról vagy Pakisztánból hozott napszámosokkal termeltetnek a konzernek burgonyát, zöldséget, gabonát vagy rizst, a termést pedig exportálják. Afrikában ugyanis kicsi a vásárlóerő.

Milyen szerepet játszik a világehezés szempontjából a bioüzemanyag-előállítás céljából folytatott növénytermesztés?

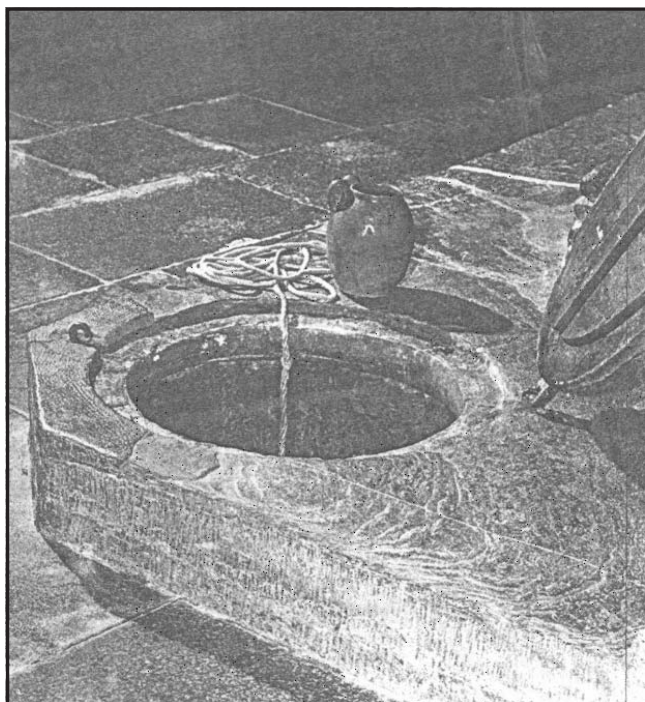
Agrárüzemanyagokkal helyettesíteni a fosszilis üzemanyagokat – ez első pillantásra értelmesnek tűnik. Mindazonáltal 50 liter bioetanol előállításához 352 kilogramm kukoricára van szükség. Ennyiből egy éven át tudna megélni egy gyermek Zambiában vagy Mexikóban, ahol a kukorica alapélelmiszer. Ehhez társul, hogy a bioetanol előállítása hihetetlenül környezetkárosító. Egy liter bioetanolhoz 4000 liter vízre van szükség, egy olyan bolygón, amely már különben is szűkében van a víznek.

A fejlődő országok éhezésével a nyugati ipari országok hallatlan pocsékolása áll szemben...

Becslések szerint az összes élelmiszerek negyedét nem fogyasztják el. Nyugaton ennek a pocsékolás az oka. Például egy francia állampolgárra évente mintegy 400 tonna élelmiszer megsemmisítése jut. A fejlődő országokban hiányoznak a tárolási lehetőségek. Túl kevés raktár, tároló, siló van, amelyek lehetővé tennék, hogy például az esős évszakban megóvják a patkányoktól a kölest, amely alapélelmiszer a saharai övezetben.

Mennyire hatékonyak az éhezéssel szembeni különböző kezdeményezések, amelyekben nem egy nagy szervezet dolgozik?

Demokráciáinkban három cselekvési síkjuk van a szabad polgároknak. Az adományozás az egyik. Túl minden politikán, jó dolog minden pohár tej, amelyet egy szomáli-

ai vagy nigériai gyerek megkap. A második sík a fogyasztásé. Fogyasztóként nem lenne szabad genetikailag módosított élelmiszert vásárolni, ugyanis ez függővé teszi a parasztokat. Annak a parasztnak, aki a Monsanto-tól vásárol rizsmagot, nem szabad a termésből vetőmagot félretennie. A húsfogyasztás is túl magas. A világ éves gabonatermése normális években kétmilliárd tonna. Ennek a kétmilliárd tonnának jelenleg 25%-át fordítják vágómarhák intenzív táplálására. Ezt az arányt csökkenteni lehetne. De nézetem szerint a harmadik sík a legfontosabb: azoknak a polgároknak a tudatváltozása, akik fölismerik a helyzet drámaiságát, és hatást gyakorolnak a kormányukra.

Látja-e jeleit ennek a tudati változásnak?

Meggyőződésem, hogy lelkiismereti lázadás előtt állunk. Nem tudom elképzelni, hogy tájékozott, civilizált, művelt európai emberek továbbra is elfogadják ezt a kámbalisztikus világrendet. Minél ismertebbé válik, hogy a növekvő munkanélküliség az emelkedő élelmiszerárak saját civil egzisztenciájukat fenyegetik, annál valószínűbbé válik a tudati ébredés.

A politika tehet-e egyáltalán valamit azon hatalmas érdekek ellenében, amelyek az éhezést okozzák?

Az alapélelmiszerekkel folytatott tőzsdei spekulációt egyik napról a másikra be lehetne tiltani minden olyan piaci résztvevő számára, aki sem nem termelő, sem nem fogyasztó. Egyetlen tőzsde sem működik jogmentes térben. Németország Európa legnagyobb demokráciája, s a világ harmadik legerősebb gazdasági hatalma. Ha a lelkiismereti lázadás kiterjedne a közvéleményre, minden jogi lehető-

ség meglenne arra, hogy a szövetségi parlamentet a tőzsdei törvény felülvizsgálatára bírjuk. Vagy a német polgárok nyomást gyakorolhatnának a kormányra, hogy vizsgálja felül a vámtarifákat, hogy ne lehessen többé bioüzemanyagokat importálni. A demokráciában nem létezik tehetetlenség.

Vajon az eljövendő években további éhséglázadásokat fogunk megélni?

Nem tudok mást elképzelni. Az Arab Tavasz éhséglázadással kezdődött, és még mindig az tűzeli. Például Tunéziában 2011. december 10-től, az első demonstrációk időpontjától 2012. január 24-ig, amikor a tunéziai elnök, Ben Ali Szaud-Arábiába menekült, 35%-kal nőtt a kenyér ára. Ugyanez érvényes az egyiptomi forradalomra és az egyiptomi elnök, Mubarak megbuktatására. 2012. január 25-én egymillió ember tüntetett Kairóban Mubarak és a hadsereg ellen, de mindenekelőtt a köleslepenyek árának robbanása ellen. Ez váltotta ki az egyiptomi forradalmat. Ez a fajta Arab Tavasz ismétlődni fog – fokozott formában.

Forrás: Publik-Forum, 2013/1

Jean Ziegler 1934-ben született Svájcban, és 2002-es nyugdíjazásáig a szociológia professzora volt Genfben, valamint a párizsi Sorbonne vendégprofesszora. 2008-ban beválasztották az ENSZ Emberjogi Tanácsába, s mindmáig annak alelnöke. Legújabb könyvének címe magyarul: Éhhalálba taszítjuk őket: A harmadik világban zajló tömegpusztítás.

Forrás: Publik-Forum, 2013/1